

กอริลลา: ยักษ์กินพืชแห่งป่าคองโก ที่ชนิดหนึ่งเหลือ 250 ตัว และอีกชนิดเป็นลิงใหญ่ตัวเดียวที่จำนวนเพิ่มขึ้น

ลูกทุ่งอิติ FM · www.mtmediaofficial.com · อัปเดตตุลาคม 2569

ภาพกอริลลาที่ติดอยู่ในหัวคนส่วนใหญ่มาจากหนังมากกว่าจากธรรมชาติ — สัตว์ยักษ์สีดำที่ทูปอกคำราม แล้วพุ่งเข้าใส่ ฉากคิงคองไต่ตึกทำให้เราเข้าใจผิดเรื่องกอริลลามานานเกือบร้อยปี

ความจริงคือกอริลลากินพืชเกือบทั้งหมด ใช้เวลาครึ่งหนึ่งของวันหาและเคี้ยวใบไม้ ไม่ล่าสัตว์ ไม่โจมตีใครถ้าไม่ถูกคุกคาม และการทูปอกที่ดูน่ากลัวนั้น แท้จริงแล้วเป็นการส่งเสียงเตือนเพื่อหลีกเลี่ยงการต่อสู้ไม่ใช่เพื่อเริ่มมัน

บทความนี้จะพาไปรู้จักกอริลลาตั้งแต่ต้น ว่ามีกี่ชนิด อยู่ที่ไหนมากที่สุด เหลืออยู่ในป่าเท่าไร ในสวนสัตว์มีกี่ตัว กินอยู่อย่างไร อยู่ร่วมกับชิมแปนซีและช้างป่าในป่าผืนเดียวกันได้อย่างไร มีการอนุรักษ์แบบไหน และเรื่องที่คนทั่วโลกสนใจมากที่สุดอย่างโคโคที่ใช้ภาษามือ ฮาร์มเบ และดีเอ็นเอที่เหมือนมนุษย์ 98% นั้นจริงแค่ไหน

กอริลลามีกี่ชนิด

กอริลลาอยู่ในสกุล *Gorilla* วงศ์ *Hominidae* ซึ่งเป็นวงศ์เดียวกับมนุษย์ ชิมแปนซี โบโนโบ และอูรังอุตัง ปัจจุบันแบ่งเป็น 2 ชนิด และ 4 ชนิดย่อย

ชนิด / ชนิดย่อย	ชื่อวิทยาศาสตร์	พบที่
กอริลลาตะวันตก — ที่ราบต่ำตะวันตก	<i>Gorilla gorilla gorilla</i>	กาบอง คองโก แคเมอรูน
กอริลลาตะวันตก — ครอสริเวอร์	<i>Gorilla gorilla diehli</i>	ชายแดนไนจีเรีย-แคเมอรูน
กอริลลาตะวันออก — ที่ราบต่ำตะวันออก (เกราเออร์)	<i>Gorilla beringei graueri</i>	คองโก (DRC) ฝั่งตะวันออก
กอริลลาตะวันออก — ภูเขา	<i>Gorilla beringei beringei</i>	วีรุงกา และบวินดี

จุดที่คนสับสนบ่อย: "กอริลลาภูเขา" ที่เป็นข่าวบ่อยและเป็นเป้าหมายของการท่องเที่ยวดูกอริลลา เป็นเพียง 1 ใน 4 ชนิดย่อย และเป็นชนิดที่มีจำนวนน้อยที่สุดเป็นอันดับสอง ส่วนกอริลลาที่มีมาก

ที่สุดในโลกคือกอริลลาที่ราบต่ำตะวันตก ซึ่งแทบไม่เคยเป็นข่าวเลย และก็คือชนิดที่เราเห็นในสวนสัตว์เกือบทั้งหมด

อยู่เขตไหนมากที่สุด

กอริลลาทั้งหมดในโลกอาศัยอยู่ในทวีปแอฟริกาบริเวณเส้นศูนย์สูตรเท่านั้น ไม่มีที่ไหนอีกในโลก และศูนย์กลางที่แท้จริงคือแอ่งคองโก (Congo Basin) ซึ่งเป็นผืนป่าฝนเขตร้อนที่ใหญ่เป็นอันดับสองของโลก รองจากแอมะซอน

แยกเป็นสองฝั่งชัดเจน

ฝั่งตะวันตก — กอริลลาที่ราบต่ำตะวันตกกระจายอยู่ในคาบอง สาธารณรัฐคองโก แคเมอรูน สาธารณรัฐแอฟริกากลาง อิเควทอเรียลกินี และแองโกลาบางส่วน พื้นที่เหล่านี้เป็นป่าดิบชื้นระดับต่ำที่ทึบและเข้าถึงยากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก

ฝั่งตะวันออก — กอริลลาเกราเออร์อยู่ในคองโก (DRC) ฝั่งตะวันออก ส่วนกอริลลาภูเขาอยู่ในพื้นที่เล็กมากเพียงสองแห่งคือเทือกเขาวีรุงกา ซึ่งคาบเกี่ยวสามประเทศ (รวันดา ยูกันดา และ DRC) และป่าบวินดีในยูกันดา

ส่วนกอริลลาโครสริเวอร์อยู่ในพื้นที่แคบ ๆ ตามแนวชายแดนไนจีเรียกับแคเมอรูน และเป็นชนิดย่อยที่หายากที่สุด

ในป่ายังเหลือเยอะไหม

คำตอบขึ้นอยู่กับว่าถามถึงชนิดย่อยไหน และต้องบอกไว้ตั้งแต่ต้นว่าตัวเลขจากแต่ละแหล่งต่างกันมาก

ชนิดย่อย	ประมาณการ	สถานะ IUCN
ที่ราบต่ำตะวันตก	~100,000 – 316,000	ใกล้สูญพันธุ์ขั้นวิกฤต
เกราเออร์ (ที่ราบต่ำตะวันออก)	~3,800 – 6,800	ใกล้สูญพันธุ์ขั้นวิกฤต
ภูเขา	~1,060	ใกล้สูญพันธุ์ (ปรับขึ้นปี 2018)
โครสริเวอร์	~250 – 300	ใกล้สูญพันธุ์ขั้นวิกฤต

ช่วงตัวเลขที่กว้างมากของกอริลลาที่ราบต่ำตะวันตก — IFAW อ้างตัวเลข IUCN ที่ราว 316,000 ตัว ขณะที่ WWF ระบุว่าน่าจะไม่เกิน 100,000 ตัว — ไม่ได้เกิดจากความไม่ใส่ใจ แต่เกิดจากข้อจำกัดจริง WWF อธิบายตรง ๆ ว่าไม่สามารถประมาณการจำนวนได้อย่างแม่นยำ เพราะลิงกลุ่มนี้อาศัยอยู่ในป่าฝนที่ทึบ

และห่างไกลที่สุดของแอฟริกา

ที่น่าสนใจคือ แม้จะมีถึงหลักแสนตัว กอริลลาที่ราบต่ำตะวันตกก็ยังถูกจัดเป็นใกล้สูญพันธุ์ขั้นวิกฤต เพราะเกณฑ์ของ IUCN ไม่ได้ดูแค่จำนวนที่เหลือ แต่ดูอัตราการลดลงด้วย ภัยคุกคามหลักคือการสูญเสียถิ่นอาศัย การล่า และโรคระบาด

ข่าวดีที่ทำได้ยากในวงการอนุรักษ์: กอริลลาภูเขาคือลิงใหญ่ชนิดเดียวในโลกที่จำนวนประชากรกำลังเพิ่มขึ้น จากราว 1,004 ตัวในการสำรวจปี 2018 เพิ่มขึ้นมาราว 1,060 ตัว และในปี 2018 IUCN ได้ปรับสถานะขึ้นจากใกล้สูญพันธุ์ขั้นวิกฤตเป็นใกล้สูญพันธุ์ ซึ่งเป็นการเลื่อนขั้นในทางที่ดี ถือเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นไม่บ่อยนัก

ตัวเลขการสำรวจแยกตามพื้นที่ที่มักอ้างอิงกันคือ ประชากรฝั่งวีรุงการาว 604 ตัว และฝั่งบวินดีราว 459 ตัว แต่ข้อมูลชุดนี้ค่อนข้างเก่าแล้ว

กินอยู่อย่างไร

กอริลลาเป็นสัตว์กินพืชเกือบทั้งหมด แมลงที่พบในกระเพาะมักเป็นสิ่งที่ติดมากับใบไม้โดยบังเอิญ ไม่ใช่อาหารที่ตั้งใจหา

แต่สิ่งที่หลายคนไม่รู้คือ กอริลลาแต่ละชนิดย่อยกินไม่เหมือนกันเลย

กอริลลาภูเขาอยู่บนที่สูงที่ผลไม้หายาก จึงกินพืชล้มลุกเป็นหลัก — ผักชี หน่อไผ่ ตำแย และพืชกลุ่มหนาม ซึ่งเป็นอาหารที่หาได้ตลอดปีแต่ให้พลังงานต่ำ

กอริลลาที่ราบต่ำตะวันตกอยู่ในป่าฝนที่มีผลไม้มาก จึงกินผลไม้มากกว่ามาก บางแหล่งระบุว่าในฤดูที่ผลไม้ชุกที่สุด สัดส่วนผลไม้ในอาหารอาจขึ้นไปถึง **67%**

ความต่างนี้ไม่ใช่เรื่องเล็ก เพราะมันกำหนดทุกอย่างตั้งแต่ขนาดอาณาเขตที่ต้องเดิน ไปจนถึงบทบาทของมันในระบบนิเวศ ซึ่งจะพูดถึงต่อไป

กินวันละเท่าไร

ตัวเลขปริมาณอาหารต่อวันของกอริลลาหลังเงินตัวผู้ต่างกันไปตามแหล่ง ตั้งแต่ **18–25 กิโลกรัม** ไปจนถึง **27–34 กิโลกรัม** ต่อวัน แหล่งข้อมูลส่วนใหญ่ที่ให้ตัวเลขเหล่านี้เป็นเว็บท่องเที่ยว ไม่ใช่งานวิจัย จึงควรมองเป็นช่วงคร่าว ๆ

แต่สิ่งที่ทุกแหล่งตรงกันคือ กอริลลาใช้เวลา**ครึ่งหนึ่งของชั่วโมง**ที่ตื่นไปกับการหาและกินอาหาร ลองนึกภาพว่าถ้าอาหารของคุณคือใบไม้ที่มีพลังงานต่ำมาก คุณก็ต้องกินมันเกือบทั้งวันเพื่อให้พอกับร่างกายหนักเกือบ 200 กิโลกรัม

อีกพฤติกรรมที่น่าสนใจคือการสร้างรังนอนใหม่ทุกคืน กอริลลาจะหักกิ่งไม้และใบไม้มาขดเป็นรังบนพื้น

หรือบนต้นไม้เตี้ย ๆ แล้วทิ้งไปในเช้าวันรุ่งขึ้น ไม่ใช่ซ้ำ ซึ่งเป็นเรื่องดีสำหรับนักวิจัย เพราะการนับรังที่ถูกทิ้งไว้คือวิธีสำรวจประชากรที่ใช้กันจริงในป่าที่บืบที่มองไม่เห็นตัวสัตว์

สังคมฝูงและหลังเงิน

กอริลลาอยู่เป็นฝูงที่มีตัวผู้โตเต็มวัยหนึ่งตัวเป็นผู้นำ เรียกว่า "หลังเงิน" (silverback) ชื่อนี้มาจากขนบริเวณหลังที่เปลี่ยนเป็นสีเทาเงินเมื่อตัวผู้เข้าสู่วัยโตเต็มที่ราวอายุ 12 ปีขึ้นไป เหมือนผมหงอกของมนุษย์ ซึ่งในสังคมกอริลลาหมายถึงวุฒิภาวะและสิทธิ์ในการนำฝูง

หลังเงินเป็นผู้ตัดสินใจทุกอย่าง — วันนี้จะเดินไปทางไหน จะพักที่ไหน จะหนีหรือจะสู้เมื่อเจอภัย และเขาคือผู้ปกป้องฝูงด้วยชีวิต มีบันทึกหลายครั้งที่หลังเงินยอมสู้กับนักล่าหรือพยานจนตัวเองตายเพื่อให้ตัวเมียและลูกหนีไปได้

ขนาดฝูงต่างกันไป บางแหล่งระบุว่าอาจมีได้ถึง 30 ตัว แต่ตัวเลขนี้มาจากเว็บท่องเที่ยวและผมไม่พบงานวิจัยยืนยัน โดยทั่วไปฝูงมักประกอบด้วยหลังเงินหนึ่งตัว ตัวเมียหลายตัว และลูกในวัยต่าง ๆ

อาณาเขตที่ฝูงหนึ่งใช้ในหนึ่งปีขึ้นอยู่กับความพร้อมของแหล่งอาหาร และมักครอบคลุมพืชพรรณหลายเขตความสูง พุดง่าย ๆ คือฝูงที่กินผลไม้ต้องเดินไกลกว่าฝูงที่กินใบไม้ เพราะผลไม้สุกไม่พร้อมกันทั้งป่า

การอยู่ร่วมกับสัตว์อื่นในป่า

นี่คือคำถามที่น่าสนใจที่สุดข้อหนึ่ง เพราะในป่าแอ่งคองโกมีลิงใหญ่สองชนิดอยู่ในผืนป่าเดียวกัน คือกอริลลากับชิมแปนซี ทั้งคู่ตัวใหญ่ ฉลาด และกินพืชเป็นหลัก ตามหลักนิเวศวิทยาแล้วสองสายพันธุ์ที่ต้องการทรัพยากรเดียวกันไม่ควรอยู่ร่วมกันได้นาน แต่พวกมันอยู่ด้วยกันมาเป็นแสนปี

คำตอบอยู่ในงานวิจัยที่อุทยานแห่งชาติคาซุซี-เบียกาในคองโก ซึ่งศึกษาการหากินของกอริลลาและชิมแปนซีในพื้นที่เดียวกัน ผลคือ

- **กอริลลา** มีรูปแบบการเคลื่อนที่คล้ายสัตว์กินพืชทั่วไป คือเดินเล็มพืชล้มลุกตามพื้น ซึ่งมีส่วนช่วยการฟื้นตัวของพืชชั้นล่าง
- **ชิมแปนซี** มีรูปแบบการเคลื่อนที่แบบสัตว์กินผลไม้ คือเดินทางไกลตามต้นไม้ที่ผลสุก ซึ่งทำหน้าที่กระจายเมล็ด

นักวิจัยสรุปว่าความต่างในรูปแบบการหากินนี้เองที่ลดการแข่งขันทางนิเวศระหว่างพวกมัน ทั้งที่กินพืชเหมือนกัน

ที่น่าสนใจกว่านั้นคือ งานศึกษาอีกชิ้นในกาบองพบว่าอาหารส่วนใหญ่ของทั้งสองชนิดทับซ้อนกัน — 73% ของรายการอาหารชิมแปนซี และ 57% ของรายการอาหารกอริลลา เป็นชนิดเดียวกัน

แปลว่าพวกมันกินของเหมือนกัน แต่หาของกินคนละแบบ กอริลลาหากินแนวราบตามพื้นอย่างช้า ๆ ส่วนชิมแปนซีหากินแนวสูงและเคลื่อนที่เร็วกว่า การแบ่งพื้นที่ในแนวตั้งและรูปแบบการเดินทางที่ต่างกัน

จึงเพียงพอที่จะทำให้ไม่ต้องแย่งกัน

แล้วช้างป่าละ

ในระบบนิเวศนี้ ผู้ครองมวลชีวภาพตัวจริงไม่ใช่ลิงใหญ่ แต่เป็น**ช้างป่าแอฟริกา** งานสำรวจพบว่าช้างป่าคิดเป็น **52–89% ของมวลชีวภาพ**ในพื้นที่ที่ศึกษา ขณะที่ไพรเมตทั้งหมดรวมกันคิดเป็นเพียง 6–30%

ช้างป่ายังเป็นนักกระจายเมล็ดที่ทรงพลังที่สุด มีการบันทึกว่าช้างป่ากินเมล็ดพืชมากกว่า **96 ชนิด** และสามารถพาเมล็ดไปได้ไกลถึง **57 กิโลเมตร**จากต้นแม่

บทบาทของกอริลลาเองในป่า

แม้จะไม่เดินไกลเท่าช้าง กอริลลาก็เป็น**นักกระจายเมล็ดที่มีประสิทธิภาพสูงมาก** และถูกเรียกว่าเป็นตัวแสดงที่จำเป็นต่อพลวัตของป่าและการรักษาโครงสร้างป่า

เหตุผลมีสามข้อ

- ระบบย่อยอาหารเก็บอาหารไว้นาน เมล็ดจึงอยู่ในตัวนานพอที่จะถูกพาไปไกล
- เดินทางไกลในแต่ละวัน ทำให้เมล็ดกระจายออกจากต้นแม่
- ถ่ายเมล็ดส่วนใหญ่ในที่ที่เหมาะสมกับการงอก ไม่ใช่ที่มืด ๆ

งานศึกษาในกาบองพบว่าเมล็ดที่ผ่านทางเดินอาหารของกอริลลามี**อัตราการงอกสูงถึง 68%** และมีพืชบางชนิดที่ผูกพันกับกอริลลาเป็นพิเศษจนนักวิจัยศึกษาเป็นกรณีตัวอย่างความสัมพันธ์ระหว่างพืชกับสัตว์โดยเฉพาะ

สิ่งที่หายไปพร้อมกอริลลา: ถ้ากอริลลาหายไปจากป่าผืนหนึ่ง สิ่งที่จะหายไปด้วยไม่ใช่แค่สัตว์ใหญ่หนึ่งชนิด แต่คือ**กลไกการปลูกป่าที่ทำงานมาหลายล้านปี** ต้นไม้หลายชนิดที่พึ่งกอริลลาในการพาเมล็ดไปงอกที่อื่น จะค่อย ๆ กระจุกตัวและเสื่อมลง นี่คือเหตุผลที่นักนิเวศวิทยาเรียกสัตว์กลุ่มนี้ว่า "คนสวนของป่า"

กอริลลาในสวนสัตว์มีเยอะไหม

ข้อแรกที่ต้องรู้คือ **กอริลลาในสวนสัตว์ทั่วโลกเกือบทั้งหมดเป็นกอริลลาที่ราบต่ำตะวันตก** ส่วนกอริลลาภูเขาที่คนอยากเห็นที่สุดนั้น**ไม่มีอยู่ในสวนสัตว์ไหนในโลกเลย** เพราะไม่เคยมีการเพาะเลี้ยงสำเร็จ อยากเห็นต้องเดินป่าไปดูในถิ่นจริงเท่านั้น

ตัวเลขประชากรในสวนสัตว์ถูกบันทึกผ่านระบบที่เรียกว่า **สมุดพันธุ์ประวัติ (studbook)** ซึ่งเก็บหมายเลขประจำตัว เพศ วันเกิด ที่มา และเครือญาติของกอริลลาทุกตัว เพื่อใช้วางแผนการจับคู่ไม่ให้เลือดชิด

แหล่งข้อมูล	จำนวน	หมายเหตุ
International Gorilla Studbook (ปลายปี 2012)	856 ตัว	กว่า 700 ตัวเกิดในกรง
Gorilla SSP (สวนสัตว์ในเครือ AZA สหรัฐฯ)	343 ตัว	เฉพาะสวนสัตว์ที่ได้รับการรับรอง
ฐานข้อมูล studbook ที่ใช้ในงานวิจัย	2,305 ตัว	รวมข้อมูลย้อนหลังหลายสิบปี

ตัวเลขเหล่านี้ไม่ขัดแย้งกันเสียทีเดียว เพราะนับคนละขอบเขต แต่ก็ควรระวังว่าข้อมูลหลายชุดเก่าแล้ว บางเว็บให้ตัวเลขสูงถึง 4,000 ตัวซึ่งไม่มีแหล่งอ้างอิงชัดเจนและขัดกับข้อมูล studbook อย่างมาก

ข้อสังเกตที่สำคัญคือ สัตว์ที่เกิดในกรงสูงมาก (กว่า 700 จาก 856 ตัว) ซึ่งหมายความว่า**ประชากรในสวนสัตว์เลี้ยงตัวเองได้แล้ว**โดยไม่ต้องจับจากป่าเพิ่ม ต่างจากยุคก่อนที่สวนสัตว์เป็นแรงกดดันโดยตรงต่อประชากรป่า

การอนุรักษ์: ทำอะไรกันอยู่ และทำไมถึงได้ผล

กรณีกอริลลาภูเขาเป็นหนึ่งในเรื่องราวความสำเร็จที่ถูกอ้างอิงมากที่สุดในการอนุรักษ์ และกลไกสำคัญคือสิ่งที่หลายคนไม่คาดคิด — **การท่องเที่ยว**

ใบอนุญาตดูกอริลลา

ประเทศที่มีกอริลลาภูเขาขายใบอนุญาตเข้าไปดูในราคาที่สูงมาก

ประเทศ	ราคาต่อคน
รวันดา	1,500 ดอลลาร์สหรัฐ
ยูกันดา	800 ดอลลาร์สหรัฐ
คองโก (DRC)	~400 ดอลลาร์สหรัฐ

เงินก้อนนี้ไม่ได้หายไปไหน อุทยานแห่งชาติภูเขาไฟของรวันดาจะนำรายได้จากใบอนุญาตใช้สนับสนุน **การลาดตระเวนปราบปรามการค้าสัตว์ การดูแลสุขภาพทางสัตวแพทย์ และการติดตามทางนิเวศวิทยา** รวมถึงเงินเดือนเจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่า ไกด์ ทีมวิจัย และการเฝ้าติดตามฝูงกอริลลารายวัน

นอกจากนี้ยังมีกลไก**แบ่งปันรายได้สู่ชุมชน** โดยหลายแหล่งระบุว่ารวันดาจัดสรรราว 10% ของรายได้ให้ชุมชนรอบพื้นที่คุ้มครอง อย่างไรก็ตามแหล่งข้อมูลเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นบล็อกของบริษัททัวร์ และระบุขอบเขตไม่ตรงกัน (บางแห่งว่า 10% ของรายได้ใบอนุญาต บางแห่งว่า 10% ของรายได้การท่องเที่ยวอุทยานทั้งหมด) ควรตรวจสอบกับเอกสารทางการก่อนอ้างอิง

แต่หลักการเบื้องหลังนั้นชัดเจนและสำคัญมาก คือทำให้กอริลลาที่มีชีวิตอยู่มีค่ามากกว่ากอริลลาที่ตายแล้วสำหรับคนที่อยู่รอบป่า เมื่อชาวบ้านได้ประโยชน์จากการที่กอริลลาอยู่ แรงจูงใจในการล่าก็ลดลงเอง

ภัยคุกคามที่ยังเหลืออยู่

- การสูญเสียถิ่นอาศัย จากการตัดไม้ ทำเหมือง และขยายพื้นที่เกษตร
- การล่า ทั้งเพื่อเนื้อป่าและเพื่อจับลูกไปขาย ซึ่งมักต้องฆ่าตัวโตทั้งฝูงเพื่อเอาลูกตัวเดียว
- โรคระบาด โดยเฉพาะอีโบลาซึ่งเคยกวาดประชากรกอริลลาที่ราบต่ำตะวันตกไปจำนวนมาก และความใกล้ชิดทางพันธุกรรมกับมนุษย์ทำให้กอริลลาติดโรคของคนได้ง่าย รวมถึงโรคทางเดินหายใจธรรมดา — นี่คือเหตุผลที่นักท่องเที่ยวต้องสวมหน้ากากและเว้นระยะห่างขณะดูกอริลลา
- ความไม่สงบทางการเมือง ในภูมิภาคเกรตเลกส์ ซึ่งทำให้งานอนุรักษ์หยุดชะงักเป็นช่วง ๆ และเจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่าเสียชีวิตจำนวนมาก

เรื่องที่คนสนใจมากที่สุดเกี่ยวกับกอริลลา

ถ้าดูจากสิ่งที่คนค้นหาและพูดถึงกันมากที่สุด จะเห็นสามเรื่องเด่นชัด และทั้งสามเรื่องมีรายละเอียดที่ต่างจากที่คนทั่วไปเข้าใจ

1. ดีเอ็นเอเหมือนมนุษย์ 98% จริงไหม

ตัวเลขนี้ถูกอ้างกันทั่วไป และจริงบางส่วน แต่ต้องระบุให้ชัดว่าเทียบอะไรกับอะไร

- เมื่อเทียบเฉพาะลำดับที่เข้ารหัสโปรตีน ความเหมือนอยู่ที่ราว 97–98%
- เมื่อเทียบทั้งจีโนม ความเหมือนลดลงเหลือราว 95%

แต่ผลที่น่าทึ่งกว่าจากการถอดรหัสจีโนมกอริลลาฉบับสมบูรณ์คือ ราว 15% ของจีโนมมนุษย์ใกล้เคียงกับกอริลลามากกว่าชิมแปนซี ทั้งที่ชิมแปนซีเป็นญาติที่ใกล้ที่สุดของเราโดยรวม

นั่นหมายความว่าแผนภูมิวิวัฒนาการไม่ใช่เส้นตรงอย่างที่วาดกันในหนังสือเรียน ส่วนต่าง ๆ ของจีโนมมีประวัติศาสตร์ของตัวเองที่ไม่ตรงกันเสมอไป

2. โคโค กอริลลาที่ใช้ภาษามือ

โคโคคือกอริลลาที่โด่งดังที่สุดในประวัติศาสตร์ เธอได้รับการฝึกภาษามือโดย ดร. เพนนี่ แพตเตอร์สัน และมีรายงานว่าใช้สัญลักษณ์ได้กว่าพันคำ เรื่องราวของเธอ — รวมถึงตอนที่เธอเลี้ยงลูกแมวและแสดงความเศร้าเมื่อแมวตาย — ทำให้คนทั้งโลกมองกอริลลาต่างไป โคโคเสียชีวิตในปี 2018 อายุ 46 ปี

แต่ในแวดวงวิทยาศาสตร์ เรื่องนี้เป็นที่ถกเถียงอย่างหนัก และควรเล่าให้ครบ

- ฉันทามติทางวิทยาศาสตร์คือ โคโคไม่ได้แสดงให้เห็นถึงไวยากรณ์หรือโครงสร้างประโยคที่

จำเป็นต่อการเป็นภาษาจริง

- นักวิจารณ์ชี้ว่าอาจเกิด **ปรากฏการณ์ "ม้าฉลาดฮันส์"** (Clever Hans effect) คือผู้ฝึกส่งสัญญาณทางภาษากายโดยไม่รู้ตัวว่าควรทำท่าไหน
- เอิร์บ เทอร์เรซ วิจารณ์ว่าท่าของโคโคไม่ได้เกิดขึ้นเอง แต่ถูกกระตุ้นด้วยคำถามของแพตเตอร์สัน
- ปัญหาเชิงวิธีวิทยาที่ถูกขบคายที่สุดคือ การตีความทั้งหมดต้องผ่านล่ามที่เป็นมนุษย์ ซึ่งก็คือคนที่ต้องการให้ผลออกมาในทางบวก
- แพตเตอร์สันยังถูกวิจารณ์เรื่องการนำเสนอความสามารถของโคโคเกินจริง และเรื่องการดูแลสวัสดิภาพสัตว์ โดยในปี 2012 มีพนักงานหลายคนลาออกจากมูลนิธิพร้อมระบุว่าสุขภาพของโคโคไม่ได้รับการดูแลอย่างเหมาะสมและเธอมีน้ำหนักเกิน

ถึงอย่างนั้น ผู้สนับสนุนชี้ไปที่ผลกระทบในวงกว้างว่า **เรื่องราวของโคโคช่วยเปลี่ยนภาพลักษณ์ของกอริลลาที่เคยถูกมองว่าไร้สมองและดุร้าย** ซึ่งเป็นสิ่งที่ปฏิเสธได้ยาก

3. ฮาร์มเบ

ฮาร์มเบเป็นกอริลลาที่ราบต่ำตะวันตก เกิดวันที่ 27 พฤษภาคม 1999 ที่สวนสัตว์เกลดีส์ พอร์เตอร์ รัฐเท็กซัส และเสียชีวิตวันที่ 28 พฤษภาคม 2016 ที่สวนสัตว์ชินชินแนติ — หนึ่งวันหลังวันเกิดครบ 17 ปีของเขา

เหตุการณ์คือ เด็กชายอายุสามขวบปีนลอดรั้วลงไปนอกกอริลลาข้างแจ้ง ฮาร์มเบจับและลากตัวเด็กเจ้าหน้าที่สวนสัตว์ซึ่งเกรงว่าเด็กจะเสียชีวิตจึงยิงฮาร์มเบนตาย

สิ่งที่มักถูกลืมในการถกเถียงที่ตามมาคือข้อเท็จจริงที่ตรวจพบภายหลัง — การตรวจสอบของกระทรวงเกษตรสหรัฐฯ พบว่าสวนสัตว์ไม่ผ่านมาตรฐานของรัฐบาลกลางเรื่องการจัดที่อยู่ให้ไพรเมต และแนวกันดังกล่าวไม่ได้รับการปรับปรุงเลยนับตั้งแต่สร้างในปี 1978

เรื่องนี้กลายเป็นมีมบนอินเทอร์เน็ตไปแล้ว แต่ประเด็นที่ควรคำนึงไว้ในใจคือ โศกนาฏกรรมนี้ไม่ได้เกิดจากความผิดของเด็ก พ่อแม่ หรือตัวกอริลลา แต่เกิดจาก**โครงสร้างที่เก่าเกือบบีสิบปีและไม่เคยถูกแก้**

เรื่องที่ควรระวัง: ตำนานความแข็งแรง

ตัวเลขทำนอง "กอริลลาแข็งแรงกว่ามนุษย์ 10 เท่า" หรือ "20 เท่า" ที่แพร่หลายในอินเทอร์เน็ตนั้น **ผมไม่พบงานวิจัยที่วัดค่าเหล่านี้อย่างเป็นระบบ** ตัวเลขส่วนใหญ่ถูกอ้างต่อ ๆ กันโดยไม่มีแหล่งต้นทาง จึงควรถือเป็นเรื่องเล่ามากกว่าข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ สิ่งที่พูดได้อย่างปลอดภัยคือ กอริลลาหลังเงินตัวโตมีน้ำหนักและมวลกล้ามเนื้อมากกว่ามนุษย์ทั่วไปหลายเท่า

สรุป

กอริลลาเป็นสัตว์ที่ภาพจำกับความจริงห่างกันมากที่สุดชนิดหนึ่ง สัตว์ที่ถูกวาดเป็นสัญลักษณ์ของความ

ดูร้าย แท้จริงแล้วใช้เวลาครึ่งชีวิตเคี้ยวใบไม้ และเป็นหนึ่งใน "คนสวน" ที่ปลูกป่าคองโกมานับล้านปีด้วยการเดินและถ่ายเมล็ดไปเรื่อย ๆ

สถานการณ์ของมันก็ซับซ้อนกว่าที่คิด ชนิดย่อยที่มีมากที่สุดถึงหลักแสนตัวกลับอยู่ในสถานะวิกฤต ขณะที่ชนิดย่อยที่เหลือเพียงพันตัวเศษกลับเป็นสิ่งใหญ่ชนิดเดียวในโลกที่จำนวนกำลังเพิ่มขึ้น ความต่างนี้ไม่ได้เกิดจากโชค แต่เกิดจากการที่มีคนเฝ้าติดตามทุกฝูงทุกวัน มีเงินหมุนเวียนจากการท่องเที่ยวกลับเข้าสู่การลาดตระเวน และมีชุมชนรอบป่าที่ได้ประโยชน์จากการที่กอริลลายังมีชีวิต

บทเรียนจากกอริลลาภูเขาจึงไม่ใช่เรื่องของสัตว์อย่างเดียว แต่เป็นเรื่องของการทำให้การอนุรักษ์มีเหตุผลทางเศรษฐกิจสำหรับคนที่อยู่ใกล้ที่สุด ซึ่งเป็นโจทย์เดียวกับที่ทุกพื้นที่คุ้มครองทั่วโลกต้องตอบรวมถึงบ้านเราด้วย

แหล่งอ้างอิง

- Gorilla – Wikipedia (ภาพรวมชนิด ชนิดย่อย และการจำแนก)
- Western gorilla – Wikipedia (กอริลลาที่ราบต่ำตะวันตกและครอสริเวอร์)
- Mountain gorilla – Wikipedia (อาณาเขตของฝูงและความสัมพันธ์กับแหล่งอาหาร)
- IFAW – Facts about the western lowland gorilla (ประมาณการ 316,000 ตัว และสถานะ IUCN)
- WWF – Western lowland gorilla (ประมาณการไม่เกิน 100,000 ตัว และข้อจำกัดในการสำรวจ)
- Berggorilla & Regenwald Direkthilfe – Gorilla Numbers (ตัวเลขแยกวีรุงกา/บวินดี และกอริลลาเกราเออร์)
- Mountain Gorilla Population: Latest Stats (การเพิ่มขึ้นจาก 1,004 ตัว และการปรับสถานะ IUCN ปี 2018)
- WorldAtlas – Distribution and Population of Gorillas
- The Gorilla Foundation – Status of Gorillas Worldwide
- How Different Ape Species Coexist Sympatrically? – Kahuzi-Biega National Park, DRC (การแบ่งนิเวศระหว่างกอริลลากับชิมแปนซี)
- Saving the gorillas and chimpanzees of the Congo Basin (ความทับซ้อนของอาหาร 73%/57% และสัดส่วนมวลชีวภาพ)
- Journal of Tropical Ecology – Gorillas and seed dispersal in the Lopé Reserve, Gabon (อัตราการงอก 68%)
- Journal of Tropical Ecology – Cola lizae and lowland gorillas in the Lopé Reserve, Gabon
- Journal of Tropical Ecology – Seed dispersal by forest chimpanzees in Uganda
- Megagardeners of the forest – the role of elephants in seed dispersal
- Mongabay – Elephants: the gardeners of Asia's and Africa's forests (เมล็ด 96 ชนิด และระยะทาง 57 กิโลเมตร)
- How Gorillas Get Their Food: Foraging, Diet, and Adaptations (สัดส่วนผลไม้และเวลาที่ใช้หาอาหาร)
- Sciencing – The Silverback Gorilla's Diet (ปริมาณอาหารต่อวัน)
- What Do Gorillas Eat? (ชนิดพืชที่กอริลลาภูเขากิน)
- Effects of High-Fiber, Low-Starch Diet Change in Zoo-Housed Gorillas (อาหารกอริลลาในสวนสัตว์)
- Gorilla SSP – Zoo Population (343 ตัวในสวนสัตว์เครือ AZA)
- Berggorilla – Gorillas in Zoos (856 ตัวใน International Gorilla Studbook ปลายปี 2012)
- Journal of Zoology – The genetic and demographic status of the Western lowland gorilla in captivity

- Leveraging whole genome sequencing in zoo-housed western lowland gorillas (ข้อมูล studbook 2,305 ตัว)
- National Geographic – Gorillas More Related to People Than Thought, Genome Says (15% ของจีโนมมนุษย์ใกล้เคียงกับชิมแปนซี)
- Scientific American – Tiny Genetic Differences between Humans and Other Primates (ความต่างระหว่าง 97–98% กับ 95%)
- LiveScience – Gorillas & Humans Closer Than Thought, Genome Sequencing Reveals
- Koko (gorilla) – Wikipedia (ฉันทามติทางวิทยาศาสตร์ ปราบกฏการณ์ Clever Hans และข้อวิจารณ์ต่อวิธีวิทยา)
- Slate – Koko, Kanzi, and ape language research: Criticism of working conditions and animal care
- JSTOR Daily – The Legacy of Koko the Gorilla
- Encyclopaedia Britannica – Harambe (วันเกิด วันตาย และลำดับเหตุการณ์)
- Harambe – Wikipedia
- ABC News – Cincinnati Zoo's Gorilla Enclosure Did Not Comply With Federal Standards, USDA Says (แนวกันไม่ได้ปรับปรุงตั้งแต่ปี 1978)
- Volcanoes National Park Rwanda – Gorilla Permits (ราคา 1,500 ดอลลาร์ และการใช้รายได้)
- Mountain Gorilla Conservation in Rwanda (การใช้รายได้ในงานลาดตระเวนและติดตามฝูง)
- Gorilla Trekking Permits: How They Fund Conservation in Africa (ราคาเปรียบเทียบกับนกและคองโก)